

**БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРНА ПОЕТИКА И СТИЛИСТИКА
В ПЕРИОДА 1970 – 2020 Г.**

Евдокия БОРИСОВА

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“, България

E-mail: e.borisova@shu.bg

**BULGARIAN LITERARY POETICS AND STYLISTICS IN THE PERIOD
1970 - 2020**

Evdokiya BORISOVA

Shumen University “Bishop Konstantin Preslavski”, Bulgaria

E-mail: e.borisova@shu.bg

ABSTRACT: This article is a fragment of a larger study, which is intended to be a chapter of a collective monograph with the working title “Bulgarian Literary Studies – History, Poetics, and Stylistics during the Past Half-Century”. The time span covers the decades from 1970 to 2020, and the methodology of the ambitious review includes descriptive, but also theoretical-judgmental and critical discourse. Initially the target audience of the volume was the foreign reader, for whom the Bulgarian literary studies are outlined against the background of the large Slavic family of literary schools. However, our claims are that it would be interesting and useful to the Bulgarian reader as well. The article offers a brief overview of the development and state of Bulgarian literary and theoretical thought in the last five decades. It traces the schools, conceptual ideas, and traditions in the study of literature over the ambitious period of half a century, including biographical texts by literary theorists and specialists in literary poetics and stylistics. Specific analyses of Bulgarian and world literary classics are also provided, illustrating the directions and trends in the development of Bulgarian literary and academic thought. The main representatives of several generations of literary theorists, known not only in Bulgaria, but also in Europe and the world, have been selected. The tangible results are outlined, as well as the perspectives in the development of literary theory in Bulgaria and, in general, the future of literary poetics and stylistics in the world of new media and changed receptive and creative realities.

KEYWORDS: poetics, literary theory, authors, problems, ideas, schools

Що е литературна поетика и стилистика? В класическия им вид тези понятия могат да бъдат дефинирани така: поетиката е съвкупност от разнородни мнения и доктринални правила, които се прилагат по отношение на поезията, разбирай художествената литература въобще. Понятието *поетика* включва в себе си и кохерентното тяло на литературно-критическата мисъл. Паралелно с това стилистиката изучава езиковите практики, способности и реторически фигури, които конституират свързания текст – в случая художествения текст, носител на специфични послания. Свикнали сме да поставяме поетическата реторика и стилистика, както и систематичния набор от правила за правене на текста (т.е. поетиката) под нищо незначещия знаменател – теория. Теория на какво? На текста? Та нали това е обектът на занимание на дисциплините *Теория на текста* и *Текстолингвистика*. Теория на литературата – възможен ли е въобще днес подобен проект? Нали литературата е изкуство? Разбира се, освен боговдъхновена, тя е и технѐ, тоест занаят. Литературата е и изкуство на убеждаването (реторика), и изкуство на изразяването (стилистика), тя е и възпитаване на емоции (психология), и моделиране на ценности (аксиология), тя има дори гносеологически (философия) и дидактически (педагогика) функции. Тоест, говорейки за теория на литературата, имаме предвид всичко това. Теорията на литература е теория на всичко? Известно е, че поетиката, особено в конотациите ѝ и на литературна критика, е гръцки „патент“ още от времето на Аристотелевите книги с правила „Поетика“ и „Реторика“. Този мисловен модел за правене и изучаване на литература следват нормативистите поетици Аристарх, Платон, Цицерон, Лонгин, Хораций, Наш, Рикиери, Уеб, Гарланд, Скалигер, Вико, Мирандола, Патрици, Боало, Лесинг. При добро желание ще стигнем до Нортръп Фрай, а и след него. Името им е легион. Въпросът е дали правенето на поетика продължава и в новия век да бъде продуктивен модел в науката, а и в изкуството, който да дава обяснения и въобще да работи? Литературната поетика като наука се занимава с проблемите на моделирането на текста – с неговата версификация (ако е поетически) или наратология (ако е прозаичен). Поетиците боравят с разнообразни теории за текста и

четенето, с операционалния апарат на фигурите и тропите на езика, с нивата на смисъл и единството на текста, с теорията на знака, с представите за фикция и реалност (съответно – литературност и паралитературност), с жанрология (систематика на формите). Литературната поетика и стилистика разнищват тъканта на художествения текст, те вникват в механизмите на неговото конструиране и функциониране. Класическата литературна теория се занимава именно с това – поне до времената на постмодернизма и вълните, заливащи брега на човешката култура след него. Влизайки в новия век и трайно установявайки се там, вече почти четвърт, ние сме дълбоко усъмнени в „напразните усилия на любовта“ на литературознанието към точните науки, към формулирането на аксиоматични правила за правене на литература, а и изобщо – в единните представи за това що е литература. Какво е бъдещето на литературната поетика и стилистика като научни парадигми? И какви отговори би предложила на теорията историята на литературознанието? Нека обърнем поглед към историята на родната литературоведска традиция и да очертаем физиономията на родния научен релеф на българската литературна поетика и стилистика. В последния половин век (1970 – 2020) от развитието на българската литературна наука можем условно да обособим три поколения български литературни теоретици, специалисти по литературна поетика и стилистика. В настоящия текст ще открием и опишем най-впечатляващите литературнотеоретични идеи и концепции в българската литературнотеоретическа наука, аргументирани чрез творби от българската литература. Тази литература е неизменна част в сложната сплав на южнославянския и балканския литературен контекст. Методологията на изложението съчетава хронологичния и концептуалния подход в проследяване на поколенческите нагласи, взаимовлиянията и формирането на школи в българското литературознание и неговите най-ярки личности в жанрологията, наратологията, стилистиката и стихознанието. Изтъкваме личности, извели българското литературознание на европейската и световна сцена.

Изложение

Първото поколение български литературоведи са учените, родени в 20-те години и работили най-активно в средата и третата четвърт на XX век. Това са позитивистите и неопозитивистите, чийто творчески и изследователски апогей датира малко преди и в средата на XX век, които са прозрели напред в бъдещето и лансирали авангардни за времето си конструктивистки идеи. Това са Емил Георгиев, Искра Панова, Георги Цанев, Мирослав Янакиев. Второто поколение е на техните възпитаници. То е и най-впечатляващото като обем от идеи, имена, текстове, но и като поколение от поколения – представителите му са родени между края на 30-те до началото на 50-те години на века. Техните звездни десетилетия на творчеството са 70-90-те години на XX, но и първото десетилетие на XXI век. Това е легендарната школа на структуралистите, семиотиците и неомитолозите: Никола Георгиев, Тончо Жечев, Боян Ничев, Атанас Натев, Светлозар Игов, Михаил Неделчев, Радосвет Коларов, Клео Протохристова. Органична част от него са световноизвестните имена Цветан Тодоров, Юлия Кръстева, Георгий Гачев. Третото поколение е на родените в 60-те и 70-те години на XX век. То естествено следва разнородни, нерядко самоизключващи се тенденции в разволя на литературната наука – от постструктуралистичните настроения и семиотичната дързост, през неокомпаративистиката, неохисторизма, феминизма и деконструктивизма до най-новите тенденции в хуманитаристиката като екологизма, постфеминизма, постхуманизма, до метамодернизма и дигимодернизма. Световноизвестен учен сред тях е Галин Тиханов. От това поколение са изследователи със специфични интереси в областта на стихознанието и постструктурализма като Рая Кунчева, Яни Милчаков; в неокомпаративистиката като Амелия Личева, Евгения Панчева, Миряна Янакиева, Магдалена Костова-Панайотова; в метамодернизма и неохисторизма като Тодор Христов. Няма как да не споменем и имената от различни поколения, моди и школи, автори с разнопосочни научни интереси и изследователски траектории. Сред тях са литературни историци, класически филолози, античници и западноевропейисти, компаративисти, стиховеди, философи, неомитолози, медиакритици, социолози на литературата, които лансират в политематичните си изследвания смели теоретически идеи. Това са: Богдан Богданов, Огнян Сапарев, Енчо Мутафов, Александър Панов, Валери Стефанов, Милена Кирова, Миглена Николчина, Едвин Сугарев, Виолета Русева, Добрин Добрев, Александър Кьосев, София Филипова, Мая Горчева и др. Всичко това ни дава основание да дефинираме българската литературна поетика и литературно-теоретическата ни

наука като богата и полифонична територия на свободното слово и интересните идеи, някои от тях авангардни и в актуалното темпо на световната научна мисъл. Българското литературознание се очертава като съществено звено в общия мисловен механизъм на литературната славистика, на европейската и световната литературна поетика. Емил Георгиев е виенски и пражки възпитаник, твори в първата половина на XX век, професор е по славянски литератури в Софийския университет и член кореспондент, ръководител на секция в Института за литература на БАН. Занимават го проблемите на кирилometодиевистиката, старата българска и възрожденската литература, сравнителното славянско литературознание, славянската и българската историческа поетика, теорията на стихосложението. Неговото фундаментално изследване „Основные вопросы сравнительной славянской поэтики“ (1961), което излиза първо на немски, после на руски, едва след това е преведено на български език, демонстрира един класически компаративистичен подход, положен върху концепцията за племенни, езикови и обществено-политически близости между славянските култури и общите закономерности в тяхното развитие. Тази концепция е доразвита няколко години по-късно в студията „Общи закономерности в развитието на славянските литератури“ (1963). Идеите на Емил Георгиев задълго формират една последователна компаративистка мисловна стратегия в българската литературна поетика. В духа на сравнителното литературознание са тезите и на Георги Цанев. Той е славист, специализирал в Карловия университет в Прага, професор по история на българската литература в Софийския университет и член кореспондент, завеждащ секция по история на литературата ни след освобождението в Института за литература на БАН. Цанев е свързан с позитивизма, социологическия подход и дескриптивните практики на литературния канон. Книгата му „Историческият роман в българската литература“ (1976) представя неговия есенциалистски подход към жанра, явленията и тенденциите в най-престижния белетристичен жанр. Наблюдава се движение на мисълта от позитивистичната дескрипция към дълбинното четене, типично за формалистичната школа. Съществен принос към изучаването на поетиката на българската литература и имагологията има и изследването му „Художествени образи и критически идеи“ (1975). Искра Панова е била научен сътрудник в Института за литература на БАН. Тя е сред най-значимите изследователи на наратологията, изследва жанра на късия разказ в българската литература. През 1967 г. излиза книгата ѝ „Вазов, Елин Пелин, Йовков – майстори на разказа“, която има няколко издания и е защитена през 1973 г. като докторска дисертация. Това е едно от най-популярните съчинения по литературна поетика и стилистика в България. В духа на модерната структуралистична теория от средата на 60-те години това изследване се основава върху пораждащия модел на късия разказ и неговата поетика въз основа на конкретни анализи на общите места и различията в почерците на тримата големи класици на жанра в българската литература – Иван Вазов, Елин Пелин и Йордан Йовков. Панова говори за три типа къс разказ – монолитен, фрагментарен и смесен. Идеите ѝ са повлияни от каноничния соцреализъм, но и от структурализма, а и от модерната импресионистична критика, която се съпротивлява на структурализма и звучи в духа на романтичното съпреживяване на текста. Искра Панова за пръв път заговаря убедително за изследване на архитектуриката на белетристичната тъкан. Късият разказ, твърди тя, взема случката, героя и проблема. В мига, в който случката става, героят се променя, а проблемът се разрешава. Едно нещо се превръща в друго нещо и светът вече не е същият. Късият разказ е събитийна постройка, той е конфликтен, без да бъде драма, а целта на събитието е да осветли пресечната точка на промяната на света. Панова обобщава, разсъждавайки върху архитектуриката на късия разказ, изтъквайки следните принципи. Има едно- и многосъбитийни разкази. Случката държи архитектурически всичко останало – образи, портрети, характеристики, пейзаж, диалог. Важна брънка във веригата е центърът (кулминацията развързка) на сюжета и именно там е фокусът. Важни стилистични особености за късия разказ са лаконизмът и динамичната стремителност. Диалогът и пряката реч, освен могъщо средство за персоналистична характеристика, са и мотор, тласкащ действието напред (почти както в драмата). Пейзажът, наред със събитието, може да играе изключителна фабулираща функция. Най-съществената брънка в архитектуричната конфигурация на разказа е финалът. Панова се позовава на анкети, беседи, споделени мета- и автокритически наблюдения на самите разказвачи за собствената им технология на писане. Тази книга трасира пътя за по-късните текстологични изследвания на Никола Георгиев и Радосвет Коларов. В изследването си „За статута на човека“ (1978) Панова критично представя актуалните в средата и втората

половина на XX век школи в литературознанието като хуманитарни парадигми: фройдизъм, структурализъм, авангард, философия на литературата, антропология и др. Тя коментира също и хуманитарните проблеми на човека, техниката и технологиите, така актуални днес. Мирослав Янакиев е славист, професор по български език в Софийския и Московския университет. Това е най-големият български ерудит в областта на литературната стилистика и стихознанието, който използва математически и статистически методи в своята работа. Той е един от първите литературни теоретици, които реално свързват поетиката и литературната наука с модерната теория на информацията. Той описва стиховия ритъм и метрум в своеобразна систематика в своята фундаментална работа „Българско стихознание“ (1960). Там за пръв път въвежда понятията *ритмема* и *ритморазличител*, като изследва функционалния подход към стиха. Структурно-формалният метод е водещ в цялостната филологическа концепция на езиковеда литературовед М. Янакиев, когото бившият му студент Н. Георгиев считаше за свой най-важен учител по поетика. Формалното познание на поезията е не просто най-важният, то е единственият ключ за разшифроването на посланията на лирическата творба. Янакиев тръгва от названията на науката за стиха – *метрика* (прокарваща асоциативен мост към музикологията, въпреки че, както отбелязва Янакиев, става дума за различни метрики – музикалната не е словесната, така е било единствено в старогръцката лирика) и *версификация* (системата, изучаваща правилата, каноните за правене на стихове и техниките на стиха). Янакиев си служи с операционалния апарат, познат от теорията на Жирмунский („Теория стиха“): стихознание, стихология, стихова реч, стихотворение, ритмика, метрика. Той търси генеалогията на стиха в ритъма и метриката, в звукоподражанието, омонимите – на морфемно и синтактично ниво, като винаги се разчита на смисъл. Тази книга и до днес остава ненадмината в своята пълнота, последвана от изследванията на Р. Кунчева, Я. Милчаков, С. Филипова върху науката за стиха и продължава да се използва като учебник по стихознание. Структурно-формалният метод е водещ в цялостната филологическа концепция на езиковеда литературовед М. Янакиев. Георгий Гачев. Наричат го руски учен от български произход, но той се определя като българин. Теоретик, литературовед компаративист и концептуалист, той е изследовател на литературните и културните явления и процеси на Българското възраждане и на българската менталност. Работи с Института по славянознание на РАН в Москва и едновременно с това е член-кореспондент в Академията по естествени науки на Русия. Гачев е изключително популярен в славянския научен свят като учен с оригинални, понякога спорни възгледи, с огромна ерудиция и аксиоматичен поглед върху процесите и явленията в културната диалектика. Сред най-оригиналните му творби са писаната още в средата на 60-те, но преведена, допълнена и разширена в изданието от 1979 г. книга „Ускорено развитие на културата“ (2003), както и загадъчната му културологична-тематологична творба „Българският космо-психо-логос (по Христо Ботев)“ (2006). Концепцията на Гачев, събрана в книгите му за космо-психо-логоса, националните образи на света и ускореното развитие, анализира националните менталности и дефинира национални типове през призмите език, природа, култура, бит, философия и религия. Тезите му кореспондират с множество търсения на предходниците в българската литературна наука, поетика, философия и психология като Михаил Арнаудов (който се занимава с психология на творчеството), Найден Шейтанов, Атанас Илиев, Янко Янев (изследващи психологията на българина), Пенчо Славейков и Гео Милев (които се вълнуват от българската, балканската типология, европейската идентичност на българина и еманациите на българския расов гений), Тончо Жечев (който дефинира консервативната българска утопия и комплекси), Боян Ничев (с тезата му за единните звена в южнославянските култури) и др. Гачев присъства в литературните школи и направления компаративистика, историзъм, неокOLONIAЛИЗЪМ. Той е привърженик на тезата на органичния развой и самозараждането на явленията в духовния организъм на формиращите се нации. Споделяйки класическите идеи на Хегел и Белински, той есенциалистски се съгласява с романтичната теза за преживяването на динамичните процеси изведнъж, за бавния Запад и забързания ускорен Изток в асимилирането на културата, чиито елементи може да се присадят на своя от чужда почва, което определя поетиката и стилистиката на текстовете. Въпросите за формирането на художественото съзнание, поставени още в монографията му от 1992 г. „Жизнь художественного сознания“, го гласка в търсене на истината в структурите и езика на художествените форми: „Съдържателност на художествените форми. Епос, лирика, театър“ (1982) и „Панорама на художествения образ“ (1988). Атанас Натев е философ по образование.

Възпитаник на Московския и на Хумболтовия университет, професор в Софийския университет. Работил е в Института по съвременни социални теории към БАН. Специализира се в теорията на драмата и чете лекции по тази дисциплина в българските университети и академии и в цяла Европа. Занимава с въпросите на рецепцията и социалната функция на изкуството, със същността и диалектиката на естетическите категории, с теориите на Кант, феноменологията, екзистенциализма, с идеите на Франкфуртската школа. Теоретик и ерудит, известен в българското литературознание най-вече с изследванията си върху поетиката на драмата: „Подстъпи към теория на драмата“ (1972), „Драматично и драматургично“ (1967). Натев еманципира драматургичната теория в традицията на българската литературна наука след д-р Кръстев, Велико Йорданов и Алберт Гечев и заговаря за драмата като за литературна поетика и стилистика, отделяйки литературния пласт на тоталното синкретично изкуство театър. Цветан Тодоров е световноизвестен литературовед, семиотик и структуралист от школата на Ролан Барт и Жерар Жьонет. Занимава се с теория на литературния и семиотичния анализ. Работи в Националния център за научни изследвания в Париж в Секцията по общо езикознание. До голяма степен популярността на руския формализъм, в чиито недра се ражда френският структурализъм, се дължи на неговите преводи от руски. Събрани са в книгата му „Теория на литературата. Текстовете на руските формалисти, събрани и представени от Цветан Тодоров“ (1965). Важни са теоретичните му трудове върху антропологията на Бахтин, върху архитектурата на разказа и техниките на разказване, върху фантастичната литература, върху криминалната литература, психологията и психоанализата в дискурса на Лакан. Тодоров е мислител, положен в традициите на френската нова критика. През 2000 година, следвайки рубриците на френския енциклопедичен речник на Дюкро-Тодоров, е издадена в превод на Мая Горчева неговата книга от статии със заглавие „Семиотика, реторика, стилистика“ (2000). Интердисциплинарните му изследвания бележат знаковото прехождане от теорията към антропологията, социалните науки, ксенологията, публицистиката и философията, характерно за края на XX и началото на XXI век. Ето някои от заглавията на текстовете му в този дух: „Въведение във фантастичната литература“ (2009), „Завладяването на Америка. Въпросът за Другия“ (1992), „Живот с другите. Опит по обща антропология“ (1998), „Несъвършената градина“ (2004) и др. Фундаменталният му труд по поетика, който, без да използва аргументативен материал от българската литература, кардинално повлиява върху поетологическите изследвания в родното литературознание, е „Поетика на прозата“ (1971). В най-обобщителната глава на своята книга – „Повествователни трансформации“, Цветан Тодоров назовава поименно своите извори на теоретично вдъхновение и опори на прозренията си. Той очертава мисловната парабола на цялата си книга, за да заключи, че жанровете са вече отдавна съществуващи, но и такива, каквито ги описва критическата традиция, а самите жанрове са продукт на комбинации. В повествователните трансформации (прости и сложни) той бележи равнища на анализа: сказуемо, изречение, епизод, текст. Като цитира теориите на Проп, Греймас, Томашевски, Бедие, Барт, Леви Строс, той заключава, че различните видове четене провокират изследователското съзнание винаги да тръгва обикновено от структурата/структурите, за да има шанс да се докосне до смислите. Универсалният път на познанието обикновено включва в себе си и неведението, и въображението, и заблудите в докосването до истината (истините) на текста. Продуктивното четене винаги включва с себе си елементите на описателността – на изграждането, което се осъществява едновременно с разграждането на текста. Идеите на Тодоров са в духа на класическия структурализъм, но и на нео- и деконструктивизма. Юлия Кръстева е другото световноизвестно име. Тя се занимава основно с философия, есеистика, белетристика. Френска интелектуалка от български произход, попаднала сред студентите на Ролан Барт и кръга френски структуралисти около списанието *Tel Quel* на нейния съпруг Филип Солерс, постструктуралистка, семиотичка, феминистка и неофройдистка, занимаваща се с философия на езика, тя пренаписва и преустройва световната теория на феминизма, като я модернизирала в духа на Жак Лакан и Жорж Батай. Вълнувайки се от моралистичната философия на Хана Аренд, тя остава в световната литературна поетика като създателката на теорията за интертекстуалността. Преподавала е в Университета „Сите“ в Париж и в Колумбийския университет. Повлияла е на големи учени на феминизма като Джудит Бътлър. Член е на Британската академия на науките. Популяризиран на български език са книгите ѝ: „Черно слънце. Депресия и меланхолия“ (1987), „В началото бе любовта. Психоанализа и вяра“

(1992). Юлия Кръстева моделира методологическия проект за интертекстуалността. Нейната теория съчетава диалогизма на Бахтин в глас-диалог-полифония с моралните нюанси на езика, в което личи феминисткият проект от един по-ранен етап. Кръстева пледира за употребата на неутрален апарат на изследователското наречие. Според нея литературният текст е феномен, въвличащ предшестващи текстове чрез намеци, цитати, повторения. И така текстът е продукт на изплетена гъста интертекстуална мрежа от цитати във времето и пространството, демонстрирайки така своята репродуктивна сила. Това е саморефлексивна сила на това, което на практика днес условно определяме като световна литература. Юлия Кръстева развива проблема за майчинството и фигурата на майката през призмата на лингвистиката, поетиката, реториката на феминизма, психоанализата, семиотиката, антропологията, религията, историята на изкуството. Тя създава собствен причудлив научен апарат, неологичен език с понятия като: „семанализа“ (дума, описваща означаемото явление като същевременно го разгражда, критикува, означавайки); „абжект“ (контаминация от обект плюс субект, назоваването им/му по един и същи начин) и др. Кръстева се опитва да направи революция с поетическия език, говори за фигурата на майката и за стихията на меланхолията като ключови концепти в културата въобще. Обяснява всичко в изкуството посредством „полилогичността“: поезията, романът, човешките стилове и поведения са плод на полилогичността. Поставя проблема за „фалогоцентризма“, като го обяснява като мъжкия езиков, религиозен и политически ред и възроптаването на женското срещу него. Изказът на майчинството ражда поетиката на Кръстева (М. Джакобс). Кръстева отказва да разглежда семиотичното като алтернатива на символното, а женското либидо – като алтернатива на мъжкото. Открития ѝ, епатажен отказ от концепциите на Клод Леви-Строс, според който жената е еквивалент на размяната, а жената и детето са продукт на мъжа, мнозина изследователи обвързват с асимволиката на женското, за което тя настоява. Тоест – това е упражняването на фалическата власт посредством ексекутираното женско тяло. Примерите на Кръстева са обвързани с митологически сюжети и творби. Женският език – женското писане – жените авторки, продължава Кръстева, са като че ли четени от чужбина. Най-любимата от тях – Виржиния Улф – пише, като че ли танцувайки. Играта на отражения и маски е част от нейния полилог. Кръстева обича повторенията и цитатите, назовавайки ги жанрово като умножаване на изказа. Без жанрово да теоретизира, тя намеква, че смешното и сатирата са утопични и центробежни движения на емоцията, които се противопоставят на движенията (жанровете) на мълчанията, болката и безсловесното вцепенение. Ключови образи в творчеството ѝ, освен майката, са маскарадът, двойничеството, езикът като маска, търсенето на майката в изгубената територия на езика, историческите жестове на неназовимото присъствие. Тезата си за депресията и меланхолията в културата тя експлицира най-обширно в книгата „Черно слънце. Депресия и меланхолия“ (1987). Тук есеистката Юлия Кръстева демонстрира явните си пристрастия към Хайдегер и опонира на класическата психоанализа. Тези свои идеи тя разгръща и в книгата си „В началото бе любовта. Психоанализа и вяра“ (1992), където, разнищвайки механизмите на идентификацията, диалогизира със своя учител Ролан Барт и неговите „Фрагменти на любовния дискурс“, предлагайки един женски прочит на любовта, болката, разполовяването, естетическия дискурс на красотата като алегория. Сред класическите ѝ фундаментални текстове по семиотика и антропология-феминизъм са: Kristeva, J. „Polylogue“. Paris: Seuil, 1977; „Desire in Language“, 1980, „La revolution du langage poetique. L'avant – garde à la fin du siècle“. Paris: Seuil, 1974; „Histoires d'amour“. Paris: Denoel, 1983. Тончо Жечев е бил научен сътрудник в Института за литература на БАН, професор в Софийския университет и лектор в други български университети. На преден план в изследванията му е проблемът за вписването на литературната в общокултурната проблематика. Тончо Жечев е преди всичко литературен историк и културолог, но текстовете му са теоретико-поетологически значими главно от гледна точка на лансирането на тематологични и имаголожки идеи в жанрологията и теорията на интерпретацията. В този смисъл той се явява авангардно мислещ литературовед. Именно той е този, който говори за комплексите на българския неизживян романтизъм в литературата и за неоромантическата идеализация на модели в българската литература. Основни литературнокритически и изследователски жанрове у Жечев са есето и студията. Важните му текстове са събрани в двутомник, първата част от който носи недвусмисленото заглавие, което той обговаря като глобалната метафора на българското – „Митът за Одисей“ (1989). В изследванията „Въведение в новата българска литература“ (1995),

„Българският роман след 9 септември“ (1980), „Произход и бъдеще на романа. История на литературата. Избрани статии“ (1982) той се вглежда във взаимоотношеността между исторически събития и литературни и езикови форми, като най-пряка връзка между тях той вижда в генеалогията на романа. Светлозар Игов е автор на последователно преработвания и допълван капитален труд „История на българската литература“ (1986, 2002, 2010), който е единствената след четиритомника на Боян Пенев пълна и цялостна академична история на българската литература. В „Тезиси по историческа поетика на българската литература“ (1990) той категорично се ангажира с тезата за стереотипите, които са както тематически, така и психологически, поетически и стилистически определящи фактори в литературния процес. Игов работи последователно в обхвата на имагологията на българската литературна поетика. Концептуален и ангажиращ е опитът му за теоретизация и генеалогия на жанра роман в литературата ни. Светлозар Игов говори за синтез и взаимопрониквания, пресемантизиране на езикови кодове и стилове в българската литература. Особено дейно Игов се занимава с естетическата парадигма на художествения образ и нейните лирически или наратологични аспекти, архитектура, композиране на цялото, съотношенията между фикционално и факционално в конструирането на образа, конструирането на литературен мит от реална авторова личност и литературна реалност от художествен образ. Светлозар Игов е автор на едни от най-смелите идеи в българската литературна теория. Пледирайки за една нова поетика, той е склонен да лансира идеята за обезсмислянето на жанровата йерархичност и деленето на висши и нисши жанрове. Жанрът, твърди той, е зависим от спецификата на историческата динамика (Г. Тиханов мисли в подобна посока). Времето променя и нормата за художественост. А историята нерядко функционира и като повествование, историческата литература – като метаистория (Х. Уайт). Историята се преживява от читателите чрез структурите на повествованието (Джеймисън). Българската литература на XX век е картина, в която едновременно функционират различни тенденции като традиция и модерност; липсват сменящи се големи литературноисторически формации. Наблюдава се смяна на водещи жанрови формации: епико-прозаична и лирико-поетична. Това води до автоматизация и деавтоматизация на литературните форми, до дешаблонизация и отстранение (очудняване) на погледа, до смяна на екстровеертната с интровертна художествена оптика. Тези идеи на историческата и на формалистичната поетика не са чужди на Игов. Той проследява иманентната динамика на литературата ни, подбирайки като най-подходящи категориите жанр и жанрова формация. Той подбира такива центростремителни фактори, които иманентно телеологически формират периодите в литературното ни развитие: например неговата е формулировката „от Ботев до Йовков“ (едноименно заглавие на негово изследване, което дефинира цял отделен и завършен етап от развоя на българската литературна поетика). Игов извежда важни периодизационни механизми като: теоцентризъм / европоцентризъм; кръгове / школи / центрове; поколение / декада / микропериод, които се превръщат в същностен инструментариум на следващото поколение български литературни историци и теоретици. Радосвет Коларов работи в института за литература на БАН и се занимава с проблемите на поетиката и литературния анализ, изследва функционалния строеж на литературните творби; занимават го автотекстуалността, междутекстовите и междужанрови връзки между творбите, автореминисценциите и разножанровата памет на класически български разказвачи и поети; дискурсивните практики и речевите стилове в творчеството на класически поети в българската литература. Сред фундаменталните му изследвания по поетика са: „Повторение и сътворение: поетика на автотекстуалността“ (2009), „Звук и смисъл. Наблюдения над фоничната организация на художествената проза“ (1988), „В художествения свят на романа „Хоро“ на А. Страшимиров“ (1988). „Звук и смисъл“ поставя началото на нова интерпретация на звучащото слово в художествената творба от лириката в прозата. Коларов борави с понятия като алитерация и звукопис, поетическа фонология, инструментовка в художествената проза. Той изследва конструкцията на метафоничните структури в художествената творба и коментира прагматичния им ефект. По този начин аргументативно, а не тезисно Коларов преборва редица предубеждения относно четенето на прозаичния художествен текст от миналото, разчитащо на грубо социологичния подход към литературата (основно като оръжие на пропагандата). Особено значимо е присъствието на „Звук и смисъл“ в историята на българската рецептивистика, защото тази книга е подчинена на блестяща научно-реторическа стратегия, а теоретичното изложение

предлага солиден операционален терминологичен апарат, който звучи комуникативно и разбираемо. „Повторение и сътворение“ се занимава с проблеми на литературната поетика и стилистика, пряко обвързани с въпросите на смисъла, жанра, художествения образ, езика на литературната творба. Това са феномените: автореминисценции, цитати и автоцитати, както и стилистическият релеф и функционалният статус на текста в съответния дискурс. Как новите текстове в творчеството на даден автор се създават по следите на стари текстове, чрез техни трансформации и редакции, а също и, експлоатирайки креативността им, какъв е техният потенциал? Какво е посланието на недовършените значения и техните, останали закодирани в паметта, алтернативни версии? Каква е степента на фиксацията им чрез ексцентричната пунктуация на творбата и недоразработените конструктивни принципи в цялостния текст? Творбите от българската литература, които са избрани за ексцерпиран материал, се разглеждат като продуктивни ядра, излъчващи естетическа енергия. А всяко творчество се възприема като сложно организирано, едновременно уравновесено и полемизиращо със себе си. Изследванията на Коларов, но особено това, посветено на автотекстуалността, са преимуществено интертекстуални и интердисциплинарни, в тях се пресичат лъчите на литературознанието, антропологията, когнитивистиката, теорията на информацията и точните науки. Теоретическите си идеи той богато илюстрира, анализирайки паралелно и в съпоставителен план творби на автори от българската и световната класика. Михаил Неделчев е литературен историк и теоретик. В книгата си „Социални стилове и критически сюжети“ (1987) той говори за социалния стил като за фундаментален проект за наблюдение и тълкуване посланията на всяко творчество и конструирането на всеки текст. Михаил Неделчев разсъждава върху литературния персонализъм и механизмите за пораждането на литературните митове. Сам признава, че идеал на неговата книга са два значими критически сборника в историята на литературната наука: „Архаисти и новаторы“ на Юрий Тинянов и „Млади и стари“ на д-р Кръстьо Кръстев. Какво означава извънтекстова реалност? Естетизиран бит? Поетика на битовото поведение? Литературна личност? Мит за поета? Отговорът на Неделчев е еднозначен – това е социалният стил. Изследователят настоява за дефиниране на дейността на поетиката, която да проследява последователните културологични тенденции, разширяващи обекта на литературознанието в неисторически план. Това импонира на мисловните стратегии на Фернан Бродел и френската школа Анали. На практика мисленето на Неделчев е дискурсивно, съвсем в реторическия дух на Мишел Фуко и Жак Дерида. В по-късните си изследвания М. Неделчев въвежда понятието геопоетика по отношение на изследванията върху българската литература, като си служи с термина *генеративен текст субстрат*, формиращ цялостна литературна действителност и употребява понятията *мотив*, *тема*, *сюжет* в класическата им реторическа парадигма. В книгата си „Геопоетики. Провидянски пътища на културата и в литературата“ (2017) той извежда понятието *геопоетика* от поетическото наречие на Кенет Уайт и го нарежда до такива термини като *семиотика*, *семиология*, *литературност* (Якобсон), *несъзнавано* (Фройд), *écriture* – писмо, почерк, дискурс (Барт), *интертекст* (Кръстева), *деконструкция* (Дерида). Според Неделчев пътят е еквивалент на античното понятие *праксис* (по А. Льофевр „Отвъд познанието“). Представата за път сдвоява начина на живот с начина на мислене, това е интелектуално номадство. Поетът и неговите пътища и съществувания са измерими с неговата идентичност, а това е на практика неговият творчески почерк. С това би трябвало да се занимава поетиката. Методът на К. Уайт е осредняване между хуманистичната география и поезията. Неделчев признава, че е заел понятието *геопоетика* от Игор Сид, влагайки му ново съдържание. Сид говори за няколко вида геопоетика: художествена, приложна ландшафтно-териториална (такъв мит е например Крим за руската култура или Балкана за българската). А също и за митология-утопия-геополитика, както и за научна геопоетика (изучаваща непознати за културата неусвоени региони). На практика идеите за геопоетика са обвързани с класическите тези на Ф. Бродел („Средиземно море и Средиземноморският свят по времето на Филип Втори“) и кръга Анали, с идеите на Мишел Сер („Петте сетива“, „Атлас“), Жак Бодрияр („Америка“), Лотман, Иванов и Топоров („Петербургският текст в руската култура“). Геопоетиката, отбелязва Неделчев, напомня на ризомата (по Делюз-Гатари), която мотивира номадологическия проект за литература. Тя противостои на линейните структури на битието. Типологичен български геопоетически текст, заключава Неделчев, е литературният мит в баладата „Хаджи Димитър“ на Ботев. Никола Георгиев е бил професор по теория на литературата в Софийския университет,

чел е лекции в много български и европейски университети. Неговите фундаментални текстове, посветени на развоя и същността на лириката, нейния език и знаци, инструментариумите за нейния анализ и интерпретация, му спечелват международна слава. Той изследва литературните жанрове, методологиите на анализа, теориите за интерпретацията, генеалогията на народната песен. Ключовото му изследване „Анализ на лирическа творба“ (1985) претърпява множество издания, ползва се от най-широка и разнородна читателска аудитория, от средношколци и студенти до академични учени в изследванията им по поезика на българската лирика. Никола Георгиев пунктуално определя като водещи за жанра понятията *рима*, *рефрен*, *повторителност* (пръстеневидна, висока, твърди строфични форми); извежда същностните класически общоприети черти на лириката, отличаващи я от другите литературни родове и едновременно спори с неотклонността на всяка една от тях. На междутекстовостта Георгиев посвещава студии върху творчеството на Чапек, Хашек, Дикенс, събрани в отделна книга „Пропасти и мостове на междутекстовостта“ (1999). Най-проникновените му наратологични изследвания обаче боравят именно с български литературен материал. В книгата „Сто и двадесет литературни години“ (1992) той прокарава в анализите си разграничителна линия между изящна литература и книжовност и разсъждава в поетологически и стилистичен дух върху представата за художественост, литературност и публицистичност. В центъра на жанроложките му аргументи е студията, посветена на Захари-Стояновите *Записки*, в които той откроява белези на хроника, летопис, мемоари, очерк, повест, роман и генеалогията на този популярен в края на XIX век хипержанр в литературата ни. Никола Георгиев е най-авангардно мислещият и проникновен български литературовед изследовател. В наблюденията му тук избликуват тематологични, семиотични, белетристични, дори елементи и експликации на едно изследователско, но и художествено въображение. Той търси и музикално-асоциативни ефекти, разсъждавайки целенасочено върху казаното и премълчаното в текста, вира се в емблематиката и семиологията на времето, в идеологическите и автентично-етнографски знаци на епохата. Ироничен е, буквално играе на представи и асоциации спрямо чужди поетологически образци, боравейки съвършено с образите на познанието и изкуството. Георгиев разсъждава върху статиката и динамиката на разказваческите стратегии, говори за оригиналното съчетание на наглед несъчетаеми стилови регистри от високия и ниския стил на общуване в няколко гениални жанрово хаотични творби в европейските и в българската литература. Идеите за самонаблюдателните метатекстове в литературната творба и регистрите на гласа спрямо формалните механизми на писмото той развива в книгите „Цитиращият човек в художествената литература“ (1992) и „Тезиси по историческа поезика (От „Ще си викна песента“ до „Искам да напиша днес поема“)“ (1992). Редом с Успенски, Щайгер и Фуко Н. Георгиев осмисля поезиката на композицията, фактичността на автора и понятието за говорещ герой и гледна точка. Търсенията на Н. Георгиев в обсега на поетическия език се ситуират около тайнството на превръщането на речевия акт в жест и, погледнато мащабно, около представите за литературността. Именно тезата за литературността на литературната творба, за фенотип и генотип, ще разгърне в самостоятелно изследване неговият ученик Тодор Христов. Противоречията между надреден метатекст и съреден текст, между речеви акт и жест (наречени *акционни метафори*) са повсеместни, но в художествената литература те действат със специфични функции. Подсъзнателно Георгиев лансира своите интуитивистки пристрастия, за да предизвика читателя си в качеството му на професионалист, занимаващ се с поезика да обърне поглед към пренебрегвани, умишлено или не маргинализирани творби на иначе класически автори от българската литература. Н. Георгиев е категоричен, че преходът от фолклор към литература никога не се е състоявал и говори за метонимичен и метафоричен тип художествено съзнание и поезика. Идеите на Н. Георгиев още от средата на 80-те пророкуват късните прозрения през XXI век на Д. Дамрош за лириката и лирическото съзнание, които ще еманципира на български език друг автор от поколенията негови студенти – Галин Тиханов. Рая Кунчева е сред малцината учени в литературознанието ни, занимаващи се със стихознание. Изследванията ѝ са посветени на езика на литературата, литературната семантика, теориите за метафората, методологията на литературните изследвания, литературните маргиналии, социалните полета на литературата и литературознанието. Сред фундаменталните ѝ текстове по литературна поезика са „Стихът като възможност за избор“ (1988) и „Метрика, свободен стих, сонет. Стихознанието преди и сега“ (2000). Тя прави интересни наблюдения върху фразовата

организация на стиха и промяната в стиховите форми, въвеждането на нови метрически организации или различни ритмически варианти на известни вече метрични схеми, семантичната организация на фразата и заключения върху динамиката на стиховите форми в българската и в славяноезичната лирика. Опорни точки са и теориите на Ю. Тинянов и С. Леви върху лингвистичните структури в поезията, на Цветан Тодоров върху семантичната организация на изказа, на Магнисон и Ридер върху метрическото поведение на думите и зависимостта им от морфологията и синтаксиса, както и върху изследванията на пораждащата граматика и лингвистиката. Стихovedските изследвания на Р. Кунчева градят мащабната парадигма на историческата поетика на поезията ни. Ценни са наблюденията и върху персоналното поведение на Ботевия, Славейковия, Вазовия, Яворовия, Багряния стих. Особено важни са анализите и върху творческото асимилиране на народната песен през Ботевия стих. Кунчева не пропуска в края на всеки свой обстоен и твърде специализиран в стихознанието анализ да направи генерално заключение, имащо тежест и смисъл в плана на литературния (лирически) развой и процесуалността на литературата. Показателен е фактът, че тя не пропуска възможност да подчертае значението на фундаменталните постановки на Н. Георгиев за двата модела – компактен и дифузен – в изграждането на смисъла в българската поезия на разлома между двата века. В подобен план разсъждава и Яни Милчаков, поетик от поколението на Кунчева. Той тръгва от наблюденията на М. Гаспаров (от когото се учи лично) за семантичния ореол, роден от асоциациите между стихотворен размер и теми, образи, мотиви, интонации и техните повторения. За връзките между стихова ритмика и поетическа тематика, за семантичните асоциации, имащи исторически произход, въобще за обикнатия подход на историзма, неоисторизма и социологията на литературния процес може много да се говори в работите на Милчаков (комуто авторката на настоящия текст имаше честта на бъде асистентка). Още в началото на 90-те години този автор ясно заявява своите „безусловни“ теоретически търсения в областта на историзма (като подход, като модус и като тема). Работите му по стихознание се съсредоточават върху разновидностите на силабическия размер, а достиженията на българската възрожденска лирика са положени в контекста на славянския метрически регистър. Търсят се семантическите стойности на подбора и вариативната употреба на класически размери; задават се нередко реторически въпроси. Милчаков е изследовател с изключително провокативна сила на анализите и всякакви релятивистки способности на въздействие. Сам ученик на големия Никола Георгиев, той подлага на иронично-артистичен и безпощаден анализ всякакви клишета и научни заблуди като: кой е фолклорния и кой – естетико-литературният размер; какъв е директният ефект от редуването на разностъпни размери; оправдано ли е да се говори за проява на собствено-стихови закони, какво от това, че се противопоставят четни и нечетни, римувани и неримувани стихове в строфата; какво означава семантична традиция на който и да било размер. Милчаков прави съдържателни изводи: съдържателните асоциации с даден стихов размер се формират исторически, не са органично присъщи, изключват някаква природна семантика. Освен това прагматичният статут на даден стихотворен размер влияе върху собствения литературен код, но и се влияе от ред извънлитературни фактори. А описанието на явленията само когато следва пътя на историческата поетика може да опише метрически и семантически общите места в явления в поезията. Три от книгите на Яни Милчаков – „Българска стихотворна култура 17 – 19 век“ (2009), „Социални полета на литературата“ (2009) и „Стих и поезия“ (1990) проправят жалони в българската литературна поетика на стиха, както и в социологията на литература. Галин Тиханов е професор по сравнително литературознание, работил в Ланкастърския и Манчестърския университет, в Оксфорд и Лондон, член е на Британската академия на науките. Последната му за момента книга е „Световна литература. Космополитизъм. Изгнание“ (2022). Фундаменталните му текстове по теория и литературна поетика са посветени на сравнителното четене на идеите на Дьорд Лукач и Михаил Бахтин, а също и за раждането и смъртта на литературната теория. Особено значимо е изследването му „Жанровото съзнание на кръга „Мисъл“: към културната биография на българския модернизъм“ (1998). Тиханов полага понятията *жанрово съзнание*, *йерархия*, *динамика* в националната литературна традиция и твърди, че литературното общество на Яворов, Пенчо Славейков и Доктор Кръстев е ключово за разбирането на българската модерна поетика, защото то съчетава функционалисткия и есенциалисткия тип литературно мислене. Тиханов обяснява модерността чрез дискурсите на

Шейла Бенхабиб, Карл Шмит и Александър Кожев, като всъщност обединява три гледни точки – на феминизма, дясното и лявото. Той говори за режими на постмодерността в поетиката на литературата, коментира модерностите през дискурса на глобализацията, в езика, във и отвъд либералното въображение. Тиханов разсъждава и теоретизира върху проблемите за начините на четене на литературната творба, върху нейното време-пространство-език-саморефлексия, обяснява как самата литература създава образи на световна литература. Във и чрез езика и езиците той отдава огромно значение на популяризирането и преводите. Близки са му идеите на Канети, Конрад, Дамрош, Морети, Шльоцер. Тодор Христов е доцент по теория на литературата и специалист по теория и социология на културата в Софийския университет. Той принадлежи на поколението на най-младите изследователи на литературната поетика, родените в началото на 80-те години. Особено активно се интересува от теориите на Новата критика, а идеите на Лакан не са му чужди. Изследването му „Литературността“ (2009) описва обекта на изучаване на литературната теория и очертава няколко стратегии, през които да се изследва литературността, първата от които представлява вглеждане в класическите теории за литературността през школите; втората е в проследяването на степените на литературността и третата цели изясняване на генеалогията на литературността и действителното значение на термина *литература* (Якобсон). Христов описва типологията на конституивните фактори на комуникацията, референциалната-поетическа и фатическата-метаезикова функция на поетическия език – през призмата на руския формализъм, американската нова критика, датския структурализъм и т.н. Христов прави сравнителен паралел между постиженията на чуждата и на българската наука в областта на глосематиката и семиотиката, класическата херменевтика, френския структурализъм, деконструктивизма. В крайна сметка литературността и нейното изобретяване, заключава Христов, се отнасят повече до поетическия език, до неговата естетическа функция и похвати, а не до историческите дадености на литературата като процес – бит, психология, политика, философия. Амелия Личева е професор по теория на литературата в Софийския университет и редактор, наблюдател, оперативен критик и колумнист в едни от най-престижните български периодични издания като „Литературен вестник“, „Култура“, „Литературата“. През 2002 г. излиза нейната книга „Истории на гласа“, където тя разсъждава за това как литературната творба може да се интерпретира през призмата на „обсебващия“ дискурс на феминизма и психоанализата, но и как трябва да се внимава в начина на четене и обговаряне на разрояващите се интерпретационни гласове. Авторката търси постигане на разумния баланс на четенията и пледира за отвореност на литературознанието към различните полета на хуманитаристиката, към множествеността на идеите на В. Улф, Ю. Кръстева, Е. Сиксу, С. дьо Бовоар, Л. Иригаре, К. Милет, И. Шоултър, С. Гилбърт и др. Личева влага максимална широта в понятието „женски глас“ в литературната творба. Категорията „глас“ в литературоведската парадигма представлява своеобразен разказ за акустичните маски, роли и травестии на говоренето и действието. Авторката се фиксира върху сюжетите на гласовата конструираност и своеобразните присвоявания на гласа – от езиковата тъмница до метафората на мълчанието; от четенето-гледане към четенето-слушане до дисперсното четене-възприемане. В тази книга се разсъждава върху теорията на диалогичността, върху отношенията между гласове и идентичности, зависимости и сравнения: Аз-Ти-Другият. Авторката основава тезите си върху постановките на Е. Левинас, Н. Фрай, М. Бубер, К. Шмит и М. Бахтин – съвсем в духа на школата на проф. Н. Георгиев, към която самата Личева принадлежи. Тя среща в постановките си полемичната диалогова концепция на Бахтин за природата на езика и Сосюрвата обективистична лингвистика. Както казва Бахтин, литературният текст е поле на идеологическа напрегнатост, а езикът е неминуемо вплетен в социални връзки. Тук е цитирана и концепцията на Цв. Тодоров за проблематизирането на другостта като езиков, аксеологически и праксеологически (свързан с предразсъдъците) феномен. Книгата на А. Личева дефинира типове езици в литературата: език на битието, език на вещите, език на човека, женските гласове. Мълчанието на литературната творба, мълчанията на героите и алиенацията на разума са реципрочни на разрушаването на формите и самоотричането на изкуствата. Амелия Личева, Евгения Панчева и Миряна Янакиева са литературоведки от Софийския университет и БАН, критички, исторички и преводачки, авторки на огромен труд по история на литературната поетика и школите в литературознанието, който излиза в два тома в продължение на 15 години. Това са „От Платон до постмодернизма“ (2005) и „Теория на литературата. Новият век“ (2021).

Първата книга е преглед на класическите и модерни школи в литературознанието и поетиката на литературната творба. Втората книга обаче ясно заявява търсенията и преосмислянето на литературната поетика в новото хилядолетие и променящите се културни, образователни и духовни структури на човешкото. Между езика, историята и литературата съществува неразривна връзка, в която извънлитературните условия и комуникативните преплитания са съществени, на практика това е същината на филологията. Обожествявайки и обобществявайки се с езика, класическата и модерната поетика на литературната творба днес вече стоят на втори план, защото в постколониалисткото четене на литературата сравненията са решени в географски порядък – сравняват се западни и незападни културни продукти и дискурси от различен тип. Показателен е фактът, че днес се борави именно с понятието *културен продукт* повече, отколкото с понятията *стил*, *похват*, *приём*, *езикова фигура*, *образ*. И двете книги функционират като учебници по литературознание, естетика, философия и история на литературните идеи. Във второто заглавие се прокарват и съвсем новите идеи на съвременната поетика и стилистика на литературната творба – тематологията, имагологията, постколониализма, медиазнанието, антропологията, социалните науки, екологията, ксенологията, хипер-мета-и-псевдомодернизма, космодернизма, екокритиката, биополитиката, философията на постчовешкото.

Заклучение

Бъдещето на литературната наука днес се измества почти изцяло в посока на тематологията. В този дух е изследването на Магдалена Костова-Панайотова „По шевовете на литературата (между Изтока и Запада – граници и идентичности)“ (2021). Клео Протохристова определя феномена в едноименната си статия като „методология в настъпление“ („Тематологията в настъпление“, 2010), което осигурява изследване на аспектите на културата според теми-мотиви-микросюжети и социокултурните контексти на времето. Идея, впрочем, следваща очертанията на мащабния проект за световна литература още от Гьоте, през Г. Брандес, Р. Тагор, М. Горки, Т. Елиът, Е. Паунд до Р. Майер, А. Жирар, П. Казанова, Ф. Морети, Д. Дамрош. Това е естествено, след като човекът, вече преживял вълните на дехуманизацията от първата половина на ХХ век, влиза в нови културни и технологични идентичности, изместващи посоката на вниманието му от съществените характеристики на литературната творба – езикът, строежът и композицията. Идеята за тематология и нейната вездесъщност никак не е нова, както се вижда от дългия авторитетен списък със световни имена. В него трябва да добавим още няколко имена с европейска значимост. Това е Цветан Стоянов с неговите статии от 50-те години („Изоставаме с издаването на Световна класика“ и „Идеалът за световна литература“), Боян Ничев с компаративистките си изследвания, Дария Карапеткова, която обвързва интернационализирането на литературната творба с рекламата, пазара и пиарефектите на четенето („За РРевода“, 2016), Клео Протохристова („Тематологията в настъпление“, 2010; „Какво е за него Хекуба?“ (Бележки към изследването на „чуждия текст“ в българската лирика в светлината на историческата поетика, 1990; „За прелъстителната функция на заглавието и тривиалната литература“, 1991) и, разбира се, Никола Георгиев, обзет от типичното за него иронично съмнение, подозиращ младите в греховете на литературните бягства, обявил тематологията, прескачаща граници, за литературно чергарство („Женитбата на литературата със света“, 1999). В това чергарство има нещо безкрайно порочно, много артистично и щедро, безкрайно благородно и твърде прелъстително. Дали литературната наука е обречена да странства, или ще се завърне към своята структуралистка и херменевтична уседналост? Бъдещето ще покаже. Поетиката е мъртва – да живее поетиката.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Гачев, Г. (2003)** Ускорено развитие на културата. София: Захарий Стоянов, 496с. (*Gachev, G. Uskoreno razvitie na kulturata, Sofia: Zahariy Stoyanov, 496 p.*)
- Гачев, Г. (2006)** Българският космо-психо-логос (по Христо Ботев). София: Захарий Стоянов, 672 с. (*Gachev, G. Balgarskiat kosmo-psiho-logos (po Hristo Botev). Sofia: Zahariy Stoyanov, 672 p.*)
- Гачев, Г. (1982)** Съдържателност на художествените форми. Епос, лирика, театър. София: Наука и изкуство, 312 с. (*Gachev, G. Sadarzhatelnost na hudozhestvenite formi. Epos, lirika, teatar. Sofia: Nauka i izkustvo, 312 p.*)

- Георгиев, Е. (1961) Основные вопросы сравнительной славянской поэтики. Poetics. Poetyka. Поэтика. Warszawa, 351 с. (*Georgiev, E. Osnovnyye voprosy sravnitel'noy slavyanskoj poetiki. Poetics. Poetyka. Poetika. Warszawa, 351 с.*)
- Георгиев, Е. (1979) Основы на славистиката и българистиката. София: Наука и изкуство, 1979, 356 с. (*Georgiev, E. Osnovi na slavistikata i balgaristikata. Sofia: Nauka i izkustvo, s. 356*)
- Георгиев, Н. (1985) Анализ на лирическата творба. София: Български писател, 120 с. (*Georgiev, N. Analiz na liricheskata tvorba. Sofia: Bulgarski pisatel, 120 p.*)
- Георгиев, Н. (1992a) Цитирацият човек в художествената литература. София: УИ Климент Охридски, 115 с. (*Georgiev, N. Tsitirashiat chovek v hudozhestvenata literatura. Sofia: UI Kliment Ohridski, 115 p.*)
- Георгиев, Н. (1992b) Сто и двадесет литературни години. София: Век 21, 363 с. (*Georgiev, N. Sto i dvadeset literaturni godini. Sofia: Vek 21, 363 p.*)
- Георгиев, Н. (1992b) Тезиси по историческа поетика. – В: Сто и двадесет литературни години. София: Век 21, 363 с. (*Georgiev, N. Tezisi po istoricheska poetika. – V: Sto i dvadeset literaturni godini. Sofia: Vek 21, 363 p.*)
- Георгиев, Н. (1999a) Пропасти и мостове на междутекстовостта. Пловдив: УИ Паисий Хилендарски, 152 с. (*Georgiev, N. Propasti i mostove na mezhdutekstovostta. Plovdiv: UI Paisiy Hilendarski, 152 s.*)
- Георгиев, Н. (1999b) Женибата на литературата със света. – В: Мнения и съмнения (по дирите на едно литературно чержарство). (*Georgiev, N. Zhenitbata na literaturata sas sveta. – V: Mnenia i samnenia (po dirite na edno literaturno chergarstvo).*)
- Жечев, Т. (1989) Митьт за Одисей. Съчинения в два тома. Т. 1. София: Български писател, 371 с. (*Zhechev, T. Mitat za Odisey. Sachinenia v dva toma. T.1. Sofia: Bulgarski pisatel, 371 s.*)
- Жечев, Т. (1982) Произход и бъдеще на романа. – В: История на литературата. Избрани статии. София: Български писател, 700 с. (*Zhechev, T. Proizhod i badeshte na romana. – V: Istoria na literaturata. Izbrani statii. Sofia: Bulgarski pisatel, 700 s.*)
- Жечев, Т. (1980) Българският роман след 9 септември. София: Наука и изкуство, 207 с. (*Zhechev, T. Balgarskiat roman sled 9 septemvri. Sofia: Nauka i izkustvo, 207 s.*)
- Жечев, Т. (1995) Въведение в новата българска литература. София: Просвета, 382 с. (*Zhechev, T. Vavedenie v novata balgarska literatura. Sofia: Prosveta, 382 p.*)
- Игов, С. (2002) История на българската литература. София: Сиела, 880 с. (*Igov, S. Istoria na balgarskata literatura. Sofia: Ciela, 880 p.*)
- Игов, С. (1990) Тезиси по историческа поетика на българската литература. – В: Поетика и литературна история. София: БАН, 273 с. (*Igov, S. Tezisi po istoricheska poetika. – V: Poetika i literaturna istoria. Sofia: BAN, 273 p.*)
- Карапеткова, Д. (2016) За Превода. София: Колибри. (*Karapetkova, D. Za PRevoda. Sofia: Kolibri.*)
- Коларов, Р. (2009) Повторение и сътворение: поетика на автотекстуалността. София: Просвета, 352 с. (*Kolarov, R. Povtorenie i satvorenie: poetika na avtotekstualnostta. Sofia: Prosveta, 352 s.*)
- Коларов, Р. (1988) Звук и смисъл. Наблюдения над фоничната организация на художествената проза. София: Просвета, 204 с. (*Kolarov, R. Zvuk i smisl. Nablyudenia nad fonichnata organizatsia na hudozhestvenata proza. Sofia: Prosveta, 204 s.*)
- Коларов, Р. (1988) В художествения свят на романа „Хоро“. София: Български писател, 188 с. (*Kolarov, R. V hudozhestvenia svyat na romana „Horo“. Sofia: Bulgarski pisatel, 188 s.*)
- Костова-Панайотова, М. (2021) По шевовете на литературата (Между Изтока и Запада – граници и идентичности), Благоевград: УИ Неофит Рилски, 242 с. (*Kostova-Panayotova, M. Po shevovete na literaturata (Mezhdu Iztoka i Zapada – granitsi i identichnosti), Blagoevgrad: UI Neofit Rilski, 242 s.*)
- Кръстева, Ю. (1987) Черно слънце. Депресия и меланхолия. София: Гал Ико, 272 с. (*Krasteva, Y. Cherno slance. Depresia i melanholia. Sofia: Gal Ico, 272 p.*)
- Кръстева, Ю. (1992) В началото бе любовта. Психоанализа и вяра. София: Критика и хуманизъм, 64 с. (*Krasteva, Y. V nachaloto be lyubovta. Psihoanaliza i viara. Sofia: Kritika i humanizam, 64 s.*)
- Кунчева, Р. (1988) Стихът като възможност за избор. София: УИ Климент Охридски, 144 с. (*Kuncheva, R. Stihat kato vazmozhnost za izbor. Sofia: UI Kliment Ohridski, 144 p.*)
- Кунчева, Р. (2000) Метрика, свободен стих, сонет. Стихознанието преди и сега. София: ИК Аура, 318 с. (*Kuncheva, R. Metrika, svobodен stih, sonet. Stihoznaniето преди i sega. Sofia: IK Aura, 318 s.*)
- Личева, А. (2002) Истории на гласа. София: Фигура, 376 с. (*Licheva, A. Istории na glasa. Sofia: Figura, 376 s.*)
- Личева, А., Е. Панчева, М. Янакиева (2005) Теория на литературата. От Платон до Постмодернизма. София: Колибри, 620 с. (*Licheva, A., E. Pancheva, M. Yanakieva. Teoria na literaturata. Ot Platon do postmodernizma. Sofia: Colibri, 620 s.*)

- Личева, А., Е. Панчева, М. Янакиева (2021) Теория на литературата. Новият век. София: Колибри, 216 с. (Licheva, A., E. Pancheva, M. Yanakieva. Teoria na literaturata. Noviat vek. Sofia: Colibri, 216 s.)
- Личева, А., Дачева, Г. (2012) Кратък речник на литературните и лингвистичните термини. София: Колибри, 316 с. (Licheva, A., G. Dancheva. Kratak rechnik na literaturnite i lingvistichnite termini. Sofia: Colibri, 316 s.)
- Милчаков, Я. (2006) Българска стихотворна култура 17-19 век. Варна: Словесност, 386 с. (Milchakov, Y. Balgarska stihotvorna kultura 17-19 vek, 386 s.)
- Милчаков, Я. (2009) Социални полета на литературата, София: УИ Климент Охридски, 340 с. (Milchakov, Y. Socialni poleta na literaturata. Sofia: UI Kliment Ohridski, 340 s.)
- Милчаков, Я. (1990) Стих и поезия, София: Народна просвета, 118 с. (Milchakov, Y. Stih i poezia. Sofia: Narodna prosveta, 118 p.)
- Натев, А. (1967) Драматично и драматургично. София: Наука и изкуство, 246 с. (Natev, A. Dramaticchno i dramaturgichno. Sofia: Nauka i izkustvo, 246 s.)
- Натев, А. (1972) Подстъпи към теория на драмата. София: Наука и изкуство, 207 с. (Natev, A. Podstapi kam teoria na dramata. Sofia: Nauka i izkustvo, 207 s.)
- Неделчев, М. (1972) Геопоетики. Провидяни пътища на културата и в литературата. София: НБУ, 124 с. (Nedelchev, M. Geopoetiki. Providyiani patishta na kulturata i v literaturata. Sofia: NBU, 124 s.)
- Неделчев, М. (1987) Социални стилове и критически сюжети. София: Български писател, 262 с. (Nedelchev, M. Sotsialni stilove i kriticheski suuzheti. Sofia: Balgarski pisatel, 262 s.)
- Панова, И. (1975) Вазов, Елин Пелин, Йовков. Майстори на разказа. София: Български писател, 246 с. (Panova, I. Vazov, Elin Pelin, Yovkov. Maystori na razkaza. Sofia: Balgarski pisatel, 246 s.)
- Протохристова, К. (1990) Какво е за него Хекуба? (Бележки към изследването на „чуждия текст“ в българската лирика в светлината на историческата поезика. – В: *Поетика и литературна история*. София: БАН. (Protohristova, K. Kakvo e za nego Hekuba? (Belezhki kam izsledvaneto na „chuzhdia tekst“ v balgarskata lirika v svetlinata na istoricheskata poetika). – V: *Poetika i literaturna istoria*. Sofia: BAN).
- Протохристова, К. (1991) За прелъстителната функция на заглавието и тривиалната литература. // *Литературна мисъл*, кн. 3. (Protohristova, K. Za prelastitelnata funktsia na zaglavieto i trivialnata literature. // *Literaturna missal*, кн. 3).
- Протохристова, К. (2010) Тематологията в настъпление. Методологически предпоставки и методически оползотворявания. – В: *Голямото вписване, или какво сравнява сравнителното литературознание*. София: УИ Св. Климент Охридски, 300 с. (Protohristova, K. Tematologiyata v nastaplenie. Metodologicheski predpostavki i metodicheski opolzotvoryavania. – V: *Golyamoto vpisvane, ili kakvo sravnyava sravnitelnoto literaturoznanie*. Sofia: UI Sv. Kliment Ohridski, 300 s.)
- Тиханов, Г. (2022) Световна литература. Космополитизъм. Изгнание. София: Кралица Маб, 428 с. (Tihanov, G. Svetovna literature. Kosmopolitizam. Izgnanie. Sofia: Kralitsa Mab, 428 s.)
- Тиханов, Г. (1998) Жанровото съзнание на кръга „Мисъл“: към културната биография на българския модернизъм. София: Цикъл Академия, 303 с. (Tihanov, G. Zhanrovoto saznanie na kraga „Misal“: kam kulturnata biografia na balgarskia modernizam. Sofia: Tsikal Akademia, 303 s.)
- Тодоров, Ц. (2000) Семиотика, реторика, стилистика. София: ИК Сема РШ, 134 с. (Todorov, Ts. Semiotika, retorika, stilistika. Sofia: IK Sema RSh, 134 s.)
- Тодоров, Ц. (2004) Поетика на прозата. София: ЛИК, 215 с. (Todorov, Ts. Poetika na prozata. Sofia: LIK, 215 s.)
- Христов, Т. (2009) Литературността. София: Зевгма, 384 с. (Hristov, T. Literaturnostta. Sofia: Zevgma, 384 s.)
- Цанев, Г. (1976) Историческият роман в българската литература. София: Български писател, 303 с. (Tzanev, G. Istoricheskiat roman v balgarskata literatura. Sofia: Balgarski pisatel, 303 s.)
- Янакиев, М. (1960) Българско стихознание. София: Български писател, 229 с. (Yanakiev, M. Balgarsko stihoznanie. Sofia: Balgarski pisatel, 229 s.)